

УМОВИ ЖИТТЯ ТА ПОТРЕБИ ДІТЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНБАСУ

Артем Мирошніченко
соціолог, завідувач відділу
якісних методів КМІС

Дарина Пирогова
соціолог, науковий
співробітник КМІС

Серед різних проблем, із якими зіткнулися жителі Донбасу за останні півроку, особливо гостро наразі стоїть проблема повноцінного виховання та забезпечення усім необхідним дітей, які досі залишаються на окупованій території.

Для того, щоб дослідити умови проживання та виявити основні проблеми та потреби сімей із дітьми, які проживають на окупованих територіях, Київський міжнародний інститут соціології провів глибинні інтерв'ю із родинами, які мають неповнолітніх дітей, та з іншими ключовими інформантами: працівниками освітньої, медичної та соціальної сфер в окупованих містах Луганської та Донецької областей.

В якості найбільш істотної проблеми всі опитані називають невиплату соціальної допомоги на дітей, а також зарплат та пенсій жителям окупованих територій Донбасу. Респонденти вважають, що ця проблема тягне за собою всі інші: проблеми із харчуванням, здоров'ям, можливостями для забезпечення безпеки і розвитку дітей. З нестачею фінансових коштів тісно пов'язана основна проблема, на яку вказують переважна більшість респондентів: родинам регулярно не вистачає коштів на купівлю продуктів, у тому числі спеціалізованого дитячого харчування. В першу чергу це пов'язано саме із браком коштів, а не відсутністю самих продуктів, адже більшість магазинів, супермаркетів

та ринків працюють. Особливо гостро ця проблема відчувається в родинах із дітьми до року, яким необхідні штучні суміші для вигодовування. За словами мам, старшим дітям не вистачає свіжих молочних та м'ясних продуктів, фруктів, овочів. У раціоні харчування переважають найдоступніші продукти — крупи та консерви. Крім того, вони є базовим складником гуманітарної допомоги. Експерти говорять про те, що тривале харчування із переважанням у раціоні таких продуктів разом із відсутністю вітамінів та білків негативно позначається на здоров'ї дітей.

Медичні працівники та батьки серед основних проблем також вказують на брак лікарських препаратів. По-перше, не вистачає «сезонних» протизастудних, жарознижуючих препаратів та антибіотиків. По-друге, є брак вакцин для новонароджених малюків. Серед інших спеціалізованих потреб найменших дітей часто згадувалися засоби дитячої гігієни, в першу чергу, підгузки. Також, крім харчування, медикаментів та засобів гігієни, для багатьох сімей проблемою є забезпечення дітей зимовим взуттям та одягом, адже ці товари є порівняно дорогими.

Поряд із матеріальними речами не варто забувати і про психічне здоров'я дітей. Респонденти описують своїх дітей як «замкнених», таких, які помітно подорослішали за цей час. На думку

батьків та експертів, дітям не вистачає спілкування з однолітками, можливості відволіктися від подій навколо за грою, прогулянкою, позакласним заняттям.

Важливою проблемою також залишається забезпечення безперешкодного доступу дітей до отримання освіти. У деяких містах окупованих територій Донбасу (Первомайськ, Свердловськ) всі дитячі садки і школи на момент проведення дослідження все ще були закриті, дата початку навчального року відтермінується через те, що у містах ведуться бойові дії. Поодинокими є випадки, коли дітей возять на автобусі у сусіднє місто, де школи працюють. Також опитані експерти звертають увагу на невизначений статус сьогоднішніх учнів 11-их класів, які закінчують школи на окупованих територіях, адже деякі навчальні заклади вже перейшли на російську програму і навчаються за російськими підручниками.

Більшість респондентів сходяться на тому, що все ж таки основною проблемою на окупованих територіях залишається безпека дітей.

Батьки в містах/районах, де періодично ведуться обстріли, не хочуть зайвий раз випускати дитину з дому. Навіть у тих населених пунктах, де обстріли зараз не ведуться, батьки воліють відводити та забирати дитину куди-небудь персонально, і не завжди мають можливість супроводжувати дитину у освітні та інші розвиваючі заклади.

Співробітники дитячих будинків та притулків для дітей наголосили на тому, що з одного боку, з початку конфлікту зросла кількість бажаючих взяти дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомні сім'ї (в першу чергу це стосується маленьких дітей). З іншого боку, збільшилася кількість дітей, яких батьки віддають в ці заклади на тимчасове проживання, оскільки родина втратили житло, не може прогодувати дітей або просто не справляється з батьківськими обов'язками через надмірний стрес.

Викладені результати глибоких інтерв'ю із експертами та мамами підкріплюють і дані, які

ми отримали у результаті телефонного опитування мешканців 27 міст Донецької та Луганської областей, у яких є діти. Батьки зізнаються, що не завжди в змозі задовольнити потреби своїх дітей: 41% опитаних не можуть вивести дитину на безпечну територію, 39% не можуть захистити дітей від негативної, травмуючої інформації, 34% не можуть забезпечити фізичну безпеку своєї дитини. Тільки чверть родин без особливих зусиль можуть прогудувати своїх дітей, трохи менше третини — без особливих зусиль можуть забезпечити дітям можливість отримувати освіту. Загалом, більше 70% сімей зізналися, що відчують значні складнощі у забезпеченні нормальних умов для життя та розвитку дітей на окупованих територіях.

У такій складній ситуації, яку ілюструють дані досліджень КМІС, дуже важливо наголосити на двох моментах. По-перше, за відсутності соціальних виплат і неможливості їх відновлення у найближчий час необхідне систематизоване постачання цільової гуманітарної допомоги, яка б включала товари та продукти харчування, які забезпечать повноцінний розвиток дитини. Дехто із експертів наголошує і на тому, що наразі сумнівним є визначення пріоритетності сімей, які потребують допомоги, адже, на їхню думку, зараз усі сім'ї, які мають дітей, незалежно від рівня попереднього доходу чи складу сім'ї, опинилися у скрутному становищі, тому і допомагати потрібно усім. По-друге, не менш важливою є психологічна робота із дітьми і батьками, яка має бути спрямована на стабілізацію самопочуття дітей та батьків, переключення їхньої уваги, а також на зміцнення і збереження родини, яка є найбільшою цінністю.

У період з 6 по 15 листопада 2014 Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Благодійного фонду Ріната Ахметова було проведено дослідження умов життя і потреб дітей, які живуть на окупованих територіях. Дослідження проводилося методом глибинних інтерв'ю за допомогою телефону. Всього було опитано 34 респондента з Донецької та Луганської областей, які на момент опитування перебували на окупованих територіях. У кожній області було опитано мам із родин, які відносилися до таких категорій: багатодітна сім'я; одинока мати з дітьми; мати яка виховує дитину з особливими потребами (інваліда); повна сім'я, житло якої постраждало в ході конфлікту; повна сім'я, де обоє батьків працюють у бюджетній сфері. Крім цього, у кожній області було опитано експертів, які представляють сфери медичного обслуговування, дошкільної та шкільної освіти, а також соціального захисту. У кожній області респонденти представляли велике місто — обласний центр (Донецьк та Луганськ), а також невеликі міста області (Первомайськ, Свердловськ, Стаханов, Брянка, Красnodон, Алчевськ, Макіївка, Харцизьк, Оленівка).

У період із 6 по 11 листопада Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Благодійного фонду Ріната Ахметова було проведено опитування жителів 27 міст Донецької та Луганської областей, які перебувають у складній гуманітарній ситуації і є у переважній більшості окупованими. Методом телефонного інтерв'ю (CATI) було опитано 2011 респондентів віком від 18 років, у 240 із них є діти. ■